

Кучинська О. П.,
доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри правосуддя юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Мильцева В. С.,
аспірант кафедри правосуддя
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

УДК 343.1

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТРОННОГО ПРАВОСУДДЯ

Концепція побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, прийнята в 2018 році, передбачає масштабну та системну інкорпорацію інформаційних технологій у судову систему України. Зазначена система покликана вирішити низку важливих питань, зокрема забезпечити електронний документообіг процесуальних документів, електронну та ефективну комунікацію між судовими органами та учасниками процесу, ведення архіву судових справ, можливість отримувати достовірні статистичні дані тощо. Авторами статті проаналізовані прийняті в Україні нормативно-правові акти, що регламентують впровадження згаданої вище системи.

Мета статті полягає у тому, щоб дослідити правові засади електронного правосуддя, визначити основні напрями його впровадження, окреслити проблемні аспекти застосування ЄСІТС в Україні та запропонувати напрями вирішення таких проблемних аспектів, ґрунтуючись на зарубіжних дослідженнях у цій сфері.

Автори статті звертають увагу на такі базові засади електронного правосуддя, як доступ до правосуддя, раціональне застосування новітніх інформаційних технологій, забезпечення швидкості та зручності у користуванні споживачами електронного правосуддя, дотримання високого рівня безпеки системи електронного правосуддя.

У дослідженні звертається увага на необхідність більш чіткого та гармонійного формулювання понять і визначень, що стосуються електронного правосуддя, наводяться та аналізуються думки з цього приводу з іноземних джерел.

Електронне правосуддя постає як необхідність здійснення правосуддя в сучасних умовах розвитку суспільства. При цьому важливе застосування європейського стратегічного підходу до його імплементації. Такий підхід дозволяє забезпечити доступ до правосуддя всім верствам населення, зважити доцільність застосування інформаційних технологій у судовій системі, ставити та реалізовувати оптимальні цілі й завдання електронного правосуддя.

Ключові слова: електронне правосуддя, кіберправосуддя, єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, інформаційні технології.

Електронне правосуддя у міжнародній практиці має досить широке визначення. Так, професор Бен'єклеф використовує термін «кіберправосуддя» і визначає його як «інтеграцію інформаційних та комунікаційних технологій у систему правосуддя – як в сам судовий процес, так і досудове врегулювання спору (онлайн суди)»¹. Отже, електронне правосуддя включає в себе не тільки використання різноманітних новітніх технологій, а саме комплексну інтеграцію таких технологій з розумінням доцільності та перспективи таких впроваджень, а також автономне вирішення певних категорій справ за допомогою штучного інтелекту.

Електронне правосуддя характеризується трьома основними ознаками: «перша ознака – це програмне забезпечення, що автоматизує певні функції, моделює відповідну процесуальну структуру та пропонує інтерфейс, через який можуть бути здійснені всі процесуальні кроки та подані відповідні докази; друга – постійна технічна онлайн підтримка, третя – мережа нейтральних третіх осіб, визнаних за їхню експертизу у відповідних сферах. Ці основні характеристики використовуються при онлайн медіації та арбітражу. Інші характеристики додаються у випадку, коли держава вирішує інвестувати в кіберправосуддя та запровадити електронне подання документів та систему щодо менеджменту судовими справами»².

У першу чергу електронне правосуддя має ґрунтуватися на забезпеченні прав людини, таких як доступ до правосуддя, справедливе вирішення судового спору в розумні строки. В свідомості сучасної людини інформаційні технології асоціюються зі швидкістю та зручністю використання. Проте використання інформаційних технологій також повинно гарантувати об'єктивний розгляд справи в суді та здійснення правосуддя для кожного громадянина, який є учасником процесу.

Позитивні результати електронного процесу, наприклад, чітко вбачаються при аналізі застосування інформаційних технологій у кримінальному провадженні: спрощення процедури досудового розслідування через електронну ефективну комунікацію між суб'єктами провадження, віддалений доступ до матеріалів, скорочення ризиків втрати, видалення чи фальсифікації матеріалів досудового розслідування, автоматичний контроль процесуальних порушень; удосконалення систем процесуального контролю та нагляду; економія бюджетних коштів; підвищення якості роботи органів прокуратури та органів досудового розслідування³.

У своїх інструкціях Європейська Комісія з ефективності правосуддя наводить загальний аналіз перспективи розвитку різних категорій технологій, що застосовуються в електронному правосудді⁴. Такий аналіз у першу чергу керується визначенням та оцінкою по-

¹ Karim Benyekhlef, Cyberjustice (2011) *Academic Foresights* <<http://www.academic-foresights.com/Cyberjustice.html>> дата звернення 20.09.2018.

² Sarit K. Mizrahi, Cyberjustice: an overview (Laboratoire de cyberjustice 2016) <<https://www.chairelexum.ca/actualites/publications/what-is-the-meaning-and-impact-of-cyberjustice>> дата звернення 20.09.2018.

³ А Столітній, *Електронне кримінальне провадження: передумови виникнення, сучасний стан та перспективи розвитку: монографія* (Київ. Видавничий дім «АртЕк» 2016) 551.

⁴ Guidelines on how to drive change towards Cyberjustice, European Commission for the efficiency of justice

зитивних наслідків використання таких технологій та передбачення перспектив розвитку електронного правосуддя.

Однією із важливих засад та завдань електронного правосуддя є забезпечення доступу до правосуддя. В країнах Європи відповідно функціонують різні системи, що гарантують такий доступ. Так, наприклад, в Австрії існує COURTPUB – онлайн публікація рішень господарських судів та спеціальне вікно щодо надання комерційної інформаційної послуги; автоматизація судового процесу, що передбачає адміністрування судових справ, електронні комунікації між учасниками процесу, ведення статистичних даних, сплату судового збору онлайн, спеціальний інтерфейс для роботи з документами, допомога онлайн тощо. Також запроваджено IT-Solution EliAs – електронна інтегрована підтримка необхідна для належної діяльності прокуратури¹.

У Голландії в свою чергу імплементація новітніх технологій у здійсненні правосуддя мала кілька чітко визначених завдань. По-перше, вивести судовий сектор відносно технологічної бази на один рівень з урядовим та приватним секторами, які вже були інформатизовані на достатньо високому рівні. Інформатизація правосуддя є частиною його модернізації. По-друге, забезпечити ефективне адміністрування правосуддя з метою полегшення доступу до правосуддя². Таким чином у Голландії з 2012 було розроблено та втілено систему інформатизації правосуддя *Kwaliteit en Innovatie rechtspraak*³.

Отже, питання, яке має розглядатися, не стосується доцільності запровадження електронного правосуддя. Електронний доступ до правосуддя є актуальною необхідністю⁴. Головним питання є визначення засад, на яких таке запровадження буде здійснюватися.

Досі ще не відбулося комплексної імплементації кіберправосуддя або електронного правосуддя в більшості правових системах. У цілому це електронний документообіг, електронний доступ до інформації щодо розгляду справ та до самих судових справ, онлайн доступ до реєстру судових рішень.

Концепція побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи від 13 квітня 2018 р.⁵ є першою спробою в Україні практичного втілення електронного правосуддя через Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему (ЄСІТС). У цій концепції вбачається прагнення законодавця імплементувати системний підхід щодо функціонування різних складових ЄСІТС та забезпечити доступ до правосуддя й високий рівень його здійснення. Єдина судова телекомунікаційна система покликана зробити судові органи сучасним правовим інститутом, який гармонійно не тільки співіснує з новітніми інформаційними технологіями, а й ефективно та доступно їх використовує.

Відповідно до зазначеної Концепції ЄСІТС має забезпечити ефективну реалізацію норм процесуальних кодексів щодо запровадження електронного правосуддя;

(2016) <<https://rm.coe.int/16807482de>> дата звернення 20.09.2018.

¹ Use of IT within Austrian Justice, Information, Federal Ministry of Justice (2014) <https://www.justiz.gv.at/web2013/file/8ab4ac8322985dd501229ce3fb1900b4.de.0/itbrosch%3C%BCre-en.pdf> дата звернення 20.09.2018.

² Xandra E. Kramer, Emma van Gelder, Erlis Themeli, E-Justice in the Netherlands: The Dutch Pragmatic Approach to Digitalisation, (SSRN2018) <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3167543> дата звернення 20.09.2018.

³ Система інформатизації правосуддя *Kwaliteit en Innovatie rechtspraak* <<https://www.rechtspraak.nl/Voor-advocaten-en-juristen/modernisering-rechtspraak>> дата звернення 20.10.2018.

⁴ Judicial Reform in Europe, part II, Guidelines for effective justice delivery, 2011–2012, European Network of Councils <https://www.encj.eu/images/stories/pdf/workinggroups/encj_report_judicial_reform_ii_approved.pdf> дата звернення 20.09.2018.

⁵ Про затвердження Концепції побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: наказ Голови Державної судової адміністрації України від 13 квітня 2018 року № 168 <<https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/esits/asdfg>> дата звернення 20.09.2018.

уніфікацію та автоматизацію процесів при здійсненні правосуддя; комунікації між учасниками процесу; автоматизований рух документів; зменшення навантаження судів; економію бюджетних коштів; покращення доступності до правосуддя, зокрема за рахунок зменшення черг у прийомні часи в судах; зростання довіри до судових органів тощо.

Наказом Судової адміністрації України від 02 липня 2018 року затверджено графік підключення судів України до модуля автоматизованого розподілу справ та інших підсистем автоматизованої системи документообігу суду¹. Цей нормативно-правовий акт передбачає, що таке підключення повинно супроводжуватися наступними діями з боку ДП «Інформаційні судові системи» як адміністратора автоматизованої системи документообігу суду: безпосереднє забезпечення в судах підключення в пілотну (тестову) експлуатацію модуля автоматизованого розподілу справ та інших підсистем автоматизованої системи документообігу суду, забезпечити проведення навчання відповідальних працівників апаратів судів, надання регулярних звітів щодо впровадження автоматизованої системи документообігу суду. Таким чином, з цих формулювань вбачається, що запровадження електронного правосуддя ототожнюється лише

з однією з підсистем ЄСІТС, а саме Єдиною підсистемою електронного діловодства судів, органів та установ системи правосуддя.

У цілому Концепції не вистачає цілісності, зокрема щодо обґрунтування засад здійснення електронного правосуддя. Немає чіткого визначення ключових понять електронного правосуддя. Завдання та функції ЄСІТС потребують доопрацювання. В цьому аспекті доцільно навести європейський стратегічний підхід до розуміння реалізації електронного правосуддя: електронне правосуддя – це не просто застосування нової технології, а культивування нових практик як розробниками нових технологій, так і користувачами такими технологіями, що сприяє та відображає фундаментальні принципи правосуддя й забезпечує високу якість послуг, які надаються судами².

Також залишається актуальним питання захисту від втручання в ЄСІТС сторонніх осіб, що потребує розробки відповідної системи попередження та реагування з боку адміністратора системи.

Таким чином, питання запровадження електронного правосуддя в Україні є актуальним та потребує зваженого аналізу, що дозволить в повну міру гарантувати дотримання права доступу до правосуддя та здійснення правосуддя на належному рівні.

REFERENCE LIST

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

1. Guidelines on how to drive change towards Cyberjustice, European Commission for the efficiency of justice (2016) <<https://rm.coe.int/16807482de>> accessed 20.09.2018 (in English).
2. Judicial Reform in Europe, part II, Guidelines for effective justice delivery, 2011–2012 European Network of Councils for the Judiciary, <https://www.ency.eu/images/stories/pdf/workinggroups/ency_report_judicial_reform_ii_approved.pdf> accessed 20.09.2018 (in English).
3. Pro zatverdzhennya grafiku pikluchennya sudiv Ukrainy do modulya avtomatyzovanogo rozpodilu sprav ta inshyh pidsystem avtomatyzovanoi systemy dokumentoobigu sudu: nakaz Derzhavnoi sudovoi administratsii Ukrainy [Order of State Court Administration of Ukraine] vid 2 lypnya 2018 roku No. 339. <https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/esits/lkiog/data/zvernennia> 20.09.2018 (in Ukrainian).

¹ Про затвердження Графіка підключення судів України до модуля автоматизованого розподілу справ та інших підсистем автоматизованої системи документообігу суду: наказ Державної судової адміністрації України від 02.07.2018 р. № 339 <<https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/esits/lkiog/>> дата звернення 20.09.2018.

² Nicolas W. Vermeys, Karim Benyekhlef, 'Best Practices in the Field of Cyberjustice Seminar on Recent Trends and Good Practices in the Application of Electronic Technology to Judicial Processes' (2011) E-Justice <<http://www.ijusticia.org/docs/Karim%20Nicolas.pdf>> дата звернення 20.09.2018.

4. Pro zatverdzenya Kontseptsii pobudovy Iedynoi sudovoi informatsiino-telekomunikatsiynoi systemy: nakaz Golovy Derzhavnoi sudovoi administratsii Ukrainy [Order of the Head of the State Court Administration of Ukraine] vid 13 kvitnya 2018 roku No. 168 <<https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/esits/asdfg>> data zvernennia 20.09.2018 (in Ukrainian).

BIBLIOGRAPHY

AUTHORED BOOKS

5. Stolitnii A V, *Elektronne kryminalne provadzhennya: peredumovy vynyknennya, suchasnyi stan ta perspektivy rozvytku* [Electronic criminal proceedings: preconditions, actual state and future outcomes] (Kyiv, Vydavnychyi dim «ArtEk» 2016) 551 (in Ukrainian).

ARTICLES

6. Karim Benyekhlef, 'Cyberjustice' (*Academic Foresights online journal*, 2011) <<http://www.academic-foresights.com/Cyberjustice.html>> accessed 20.10.2018 (in English).

7. Xandra E. Kramer, Emma van Gelder, Erlis Themeli, 'E-Justice in the Netherlands: The Dutch Pragmatic Approach to Digitalisation' (SSRN2018) <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3167543> accessed 20.10.2018 (in English).

8. Sarit K. Mizrahi, 'Cyberjustice: an overview' (2016) Laboratoire de cyberjustice <<https://www.chairelexum.ca/actualites/publications/what-is-the-meaning-and-impact-of-cyberjustice>> accessed 20.09.2018 (in English).

9. Nicolas W. Vermeys, Karim Benyekhlef, 'Best Practices in the Field of Cyberjustice Seminar on Recent Trends and Good Practices in the Application of Electronic Technology to Judicial Processes' (2011) E-Justice <<http://www.ijjusticia.org/docs/Karim%20Nicolas.pdf>> accessed 20.09.2018 (in English).

WEB-SITES AND BLOGS

10. De Rechtspraak, <<https://www.rechtspraak.nl/Voor-advocaten-en-juristen/modernisering-rechtspraak>> accessed 20.10.2018 (in Dutch).

11. Use of IT within Austrian Justice, Federal Ministry of Justice (Information, 2014) <<https://www.justiz.gv.at/web2013/file/8ab4ac8322985dd501229ce3fb1900b4.de.0/itbrosch%C3%BCre-en.pdf>> accessed 20.10.2018 (in English).

Kuchynska O., Myltseva V. Legal outlines of the electronic justice

The Concept of the Sole court information and telecommunication system's implementation, adopted in 2018, foresees massive and comprehensive incorporation of IT in the court system of Ukraine. The said system is designated to resolve certain important issues, including: to assure the electronic filing of the procedural documents, electronic and efficient communication between court authorities and judicial process participants, to manage court archives, the possibility to obtain relevant statistic data etc. With the purpose of clarification and provision of the electronic justice' concept, the legal acts adopted in Ukraine regulating the implementation of the said system were analyzed by the authors of the paper.

The purpose of the paper shall be to analyze the legal grounds of the electronic justice, to determine the main outlines of its implementation, to point out the difficulties of the SCITS implementation in Ukraine and to propose the ways of treatment of such difficulties based on the international researches in this sphere.

In the paper attention is paid to such basic grounds of the electronic justice such as access to justice, reasonable use of IT, assurance of speed and comfortable use of such IT, high level of safety of the electronic justice system.

The paper highlights the necessity of use of more appropriate and detailed definitions and terms regarding the electronic justice. Accordingly opinions from foreign sources are mentioned.

Electronic justice appears as a necessity in order to render justice in the frame of the modern conditions of the society development. The implementation of the European strategic approach is required. Such approach allows to guarantee the access to justice to all individuals, to overthink the suitability of IT use in the court system, to determine and to implement the optimal purposes and tasks of the electronic justice.

Key words: . electronic justice, cyberjustice, sole court information and telecommunication system, information technologies.

Стаття надійшла до редакції журналу 28.10.2018.